

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

12^e Jaargang.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1904

Afleiding en Verbinding.

Het Pond Groot van f 63.00 en enkele andere.

I.

HET POND GROOT VAN f 63.00

Met dit en volgende overzichten bestaat tweeërlei oogmerk; ten eerste wenschen wij daarmede aan te toonen het onwrikbaar verband, dat tusschen de in vroeger eeuw gebruikte ponden bestond, en ten andere willen wij daarmede trachten duidelijk te maken, dat de gang van het Schild, bepaald op f 3.15, in de laatste tijden niet werd veranderd. Het pondenwezen vormde ook geen cirkelgang; het bewoog zich afdalend, rechtlijnig voort, om onder vaststaande verhoudingen, gegrond op het Schild, te eindigen in een alsnog bekend pond.

Het Scilt of Schild wordt in de bescheiden meestal uitgedrukt of bepaald in grooten, — in de kleinste onderdeelen van het pond. Het kleinste aantal van deze, waarop men het Schild vindt bepaald, bedraagt 12. Daarna klimt het aantal van deze eenheden voor die munt tot 126 en steeds in evenredigheid van de daling der ponden, met welke zij opnieuw in betrekking werd gesteld. En daar nu het kleinste aantal grooten, waarin men het Schild vindt uitgedrukt, juist overeenkomt met dat, gevorderd voor den schelling, zoo moet het pond, bestaande uit 20 schellingen, ook gelijk zijn geweest aan het bedrag van 20 Schilden.

Was de schelling of het Schild bekend, dan lag de waardebepaling van het Pond Groot als voor de hand: het vertegenwoordigde dan een bedrag van twintigmaal dat Schild of van $20 \times f$ 3.15 = f 63.00.

Velerlei beschouwingen en berekeningen zijn noodig geweest tot bepalingen van den gang van het Schild, en inzonderheid moeielijk viel deze te geven, wijl het doorgaand verband tusschen de ponden en de munt niet zoo opvallend was.

Het Pond Groot van f 63.00, waarvan wij bij deze beschouwingen uitgaan, is hoogstwaarschijnlijk reeds in 1180 in gebruik gesteld. Daarmede werd veel gerekend; zijn denarius stond lang nadat het buiten gebruik was geraakt zelfs nog als de groot van den Koning van Frankrijk bekend, en het Schild werd nog lang schelling genoemd. (1)

Een Pond Groot bestond altoos uit zes munten, elk van 40 grooten; het kwam mitsdien steeds overeen met een bedrag van 240 grooten. Dan, dit aantal grooten in elke rekenenheid vervat, was ook gegrond op de verdeling daarvan in 20 schellingen en de schelling in 12 grooten.

In betrekking tot het hier bedoelde Pond Groot dan had men:

**Het Pond Groot van 6 munten elk van
40 grooten, of van $6 \times f$ 10.50 = f 63.00.**

Verder was:

$$1 \text{ £} = f \text{ 63.00.}$$

$$1 \text{ £} = 20 \beta$$

$$1 \beta = f \text{ 3.15.}$$

$$1 \beta = 12 \text{ gr.}$$

1 gr. = f 0.2625 met een dubbele groot of plak genaamd van f 0.525.

Het Schild stond in betrekking tot dit pond gelijk met 6 plakken, want: $6 \times f$ 0.525 = f 3.15.

Het hier bedoelde pond was niet alleen gelijk aan 20 Schilden, het kwam ook volgens de bescheiden overeen

(1) Mr. GEORGES CUMONT. Monnaies dans les chartes du Brabant sous les Règnes de Jean III et de Wenceslas, pag. 46.

met 24 andere munten, Moutons of Lammen genaamd, elk ter waarde van f 2.625 en daarom ook was $24 \times f$ 2.625 = f 63.—

Het pond was tevens gelijk aan 30 der later zoo bekende Guldens van Gewicht van f 2.10, weshalve deszelfs waarde ook kon worden uitgedrukt door $30 \times f$ 2.10.

Op een van deze hoofdmunten, op het Schild, het Lam of op den Gulden van Gewicht, waren de ponden doorgaans gegrond. Sommige waren veelvouden van één, andere van twee, doch slechts weinige van al de drie genoemde geldstukken, zooals in het onderhavige geval met het Pond Groot van f 63.00.

Deze rekenenheid toch was zoowel gelijk aan $20 \times f$ 3.15 als aan $24 \times f$ 2.625 of aan $30 \times f$ 2.10.

Uit het gelijk staan van het pond met 20 Schilden, met 24 Lammen en met 30 Guldens van Gewicht, vloeien merkwaardige verhoudingen voort.

Uit: 20 Schilden = 24 Lammen toch volgt, dat 5 Schilden evenveel deden als 6 Lammen.

En uit 20 Schilden = 30 Gld. van Gewicht, leidt men af dat 2 Schilden gelijk stonden met 3 Guldens van Gewicht.

Deze verhoudingen vindt men in de bescheiden terug, en de laatste komt zelfs in tal van stukken voor.

Eene andere munt, waarop enkele malen ponden zijn gegrond geweest, was de Gulden van Florence, die ook voorkomt als kleine Gulden, als Gulden Halling en als Gulden Halling van licht gewicht. Ook komt de munt voor als Parvus Florenus en, wat merkwaardig is, vier stuks daarvan vindt men gelijk gesteld met de waarde van drie Schilden, eene verhouding, waaruit volgt dat die munt gang moet hebben gehad voor f 2.3625.

Het dubbele bedrag van dezen Gulden, of f 4.725, was de waarde van een der oude Engelen of van den ook in 't begin van de XIVe eeuw aangemunten Zetelaar.

Het tweevoud van het Lam, het Dubbele Lam, was de Aureus, met een gang van f 5.25, en het tweevoud daarvan leverde het bedrag op van een der zes munten, waaruit het Pond Groot geacht werd te bestaan.

Het bedrag van f 10.50 vormde in vroeger eeuw ook de Mark van 10 schellingen Keulsch en had reeds als zoodanig gang tegenover de Mark van f 12.60 of van 12 schellingen Keulsch, van de Mark van dit Pond Groot van f 63.00.

Het Schild was als schelling in betrekking tot het pond van f 63.00 munt van 12 grooten; het Lam deed daarbij 10 en het Dubbele Lam 20 grooten; de Gulden van Gewicht gold voor 8, en de Gulden van Florence voor 9 grooten; voor elk der dubbelen daarvan werd natuurlijk ook het dubbeltal dezer eenheden gevorderd.

Nog was bij het gebruik van dit Pond Groot een munt in omloop. Kroon genaamd, ter waarde van 14 grooten.

Alzoo dan was in de XII eeuw bij het gebruik van deze rekeneenheid:

het Schild	..munt van 12 grooten
„Lam	„ „ 10 „
de Aureus	„ „ 20 „
„Gld. van Gewicht	„ „ 8 „
„Gld. van Florence	„ „ 9 „
„Engel of Zetelaar.	„ „ 18 „
„Kroon	„ „ 14 „

En den gang dezer geldstukken in onze munt uitdrukkende, blijkt, dat bij het gebruik van het pond van f 63.00 gold:

het Schild . . . voor	12 × f 0.2625	of f 3.15.
„Lam	„ 10 × „ 0.2625	„ „ 2.625.
de Aureus	„ 20 × „ 0.2625	„ „ 5.25.
„Gld. van Gewicht „	„ 8 × „ 0.2625	„ „ 2.10.
„Gld. van Florence „	„ 9 × „ 0.2625	„ „ 2.3625.
„Engel of Zetelaar „	„ 18 × „ 0.2625	„ „ 4.725.
„Kroon	„ 14 × „ 0.2625	„ „ 3.675.

Al deze bedragen zijn in overeenstemming met de waarden, waarop ook in later eeuw genoemde munten, zij het ook enkele malen onder gewijzigde benaming, in betrekking tot andere ponden worden bepaald.

Uit de aantallen grooten voor de geldstukken bepaald, blijkt, dat slechts een drietal dezer betrekking hadden op dit pond, of daarvoor kunnen zijn aangemunt. Deze waren het Schild als schelling van 12 grooten; het Lam, als munt voor het Mytenpayement voor 10 grooten, en het Dubbele Lam als geldstuk voor het Parisis van 20 grooten.

De overige munten, geen bekende deelen van het pond vertegenwoordigende, waren vreemd daaraan.

Men treft slechts enkele opgaven aan, welke alsnog op het gebruik van het oude Pond Groot van *f* 63.00 wijzen.

Toch blijkt uit bescheiden van de XIVe eeuw, dat het Scutum, het Scilt of Schild nog als schelling, of als munt van 12 grooten, werd gekend; dat ook de waarde van de groot alstoen volstrekt nog niet in vergetelheid was geraakt; maar bepaalde stukken, waarin van die rekeneenheid een doorgaand gebruik is gemaakt, zijn waarschijnlijk niet meer voorhanden.

Een treffende verwijzing naar het gebruik van het oude pond treft men alsnog aan in het Kondichboeck der stad Zutphen. Daarin toch leest men: „Alse dan die mure geleget is, so magh hij se doen tellen, hoe menich dusent steens daer naen geleget is; unde etc dusent zal men rekenen voer 2 scil linghe olde groten of voer 2 olde scijde af ghelijc payement daer voere.” (1)

Hier dus spreekt men nog van twee oude schellingen, die gezegd worden gelijk te staan met twee oude Schilden, een en ander, zooals men dat in betrekking tot het pond van *f* 63.00 hierboven vindt bepaald.

In een charter van 10 Augustus 1358, waarbij hertog

1) Mr. C. PIJNACKER HORDIJK. Rechtsbronnen der stad Zutphen, bladz. 24.

ALBRECHT VAN BEIEREN, ENGELBERT, heer van der Mark, aanneemt tot leenman, wordt het scutum nog gesteld op 12 grooten. 1)

In andere bescheiden wordt men op gelijke wijze aan het gebruik van het oude pond herinnerd, en enkele malen vindt men zelfs nog van een of ander payment of rekenpond gebruik gemaakt.

Vooral met het Hollandsch van het pond werd lang gerekend. Het werd ruim anderhalve eeuw na de vaststelling van het pond nog gebruikt als „payment.”

Van dit Hollandsch, bestaande uit het achtste gedeelte van het Pond Groot, waren de schellingen natuurlijk ook achtmaal zoo klein, als die van het Pond Groot. Het Schild gold daarbij dus niet voor één Schelling, maar voor acht van die in waarde zoo verschillende, doch gelijknamige munten.

Het Hollandsch van het pond van f 63.00 stond daarom ook bekend als het payment, waarbij het oude Schild overeenkwam met de waarde van 8 schellingen.

In het volgende vindt men van dit rekenpond gebruik gemaakt. Ook daarin heet het nog het payment, waarvan 8 schellingen het bedrag opleverden van het Schild.

Annus 1345. Item up Sinte Gregorius dach te woesterhusen betaillt om een roet poerd tot meester Pieter's maerscalx behoes, 3 £ 7 sc. payments, een scilt voer 8 sc., beloeft 8 scilde ende 3 sc. payments voers Waken 12 sc. 6 $\frac{1}{2}$ d. gr. 6 miten. 2)

De rekening voor het paard bestond uit 3 £ 7 β van dit payment. De verantwoording, die daarmede overeenstemt, geschiedde met 12 β 6 d. gr. en 6 myten van een ander pond.

Nu staat 3 £ 7 β gelijk met 804 deniers van het gebruikte payment of met $804 : 8 = 100\frac{1}{2}$ d. gr. van het betrekkelijke Pond Groot.

1) F. VAN MIERIS. Groot charterboek. Deel III, folio 50.

2) Dr. H. G. HAMAKER De Rekeningen der Grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche Huis. Deel III, bl. 367.

De verantwoording bestond uit $150^{3/4}$ d. groot. Beide geldelijke bepalingen, aldus in gelijknamige eenheden uitgedrukt, stonden tot elkander als $100^{1/2} : 150^{3/4}$, als $402 : 603$ of als $2 : 3$.

Hieruit blijkt, dat voor de verantwoording een kleiner pond is gebruikt, dan dat, hetwelk tot grondslag lag van de rekening; de betrekkelijke Ponden Groot moeten zich omgekeerd hebben verhouden als $3 : 2$.

Tweemaal het zwaardere, bekende pond, of tweemaal f 63.00 leverde dus hetzelfde bedrag op, als driemaal het lichtere voor de verantwoording. Het laatste moet alzoo eene waarde hebben gehad van f 42.00.

(Wordt vervolgd).

Tholen, Januari 1904.

A. HOLLESTELLE.

BLADVULLING.

Een eigenaardige penning

werd vervaardigd bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Deventer. Dit eenzijdige stuk is nl. gemaakt van . . . terra-kotta! Het vertoont het gebouw der kweekschool met het omschrift:

RIJKSKWEEKSCHOOL VOOR ONDERWIJZERS TE DEVENTER
en onder het gebouw:

1877

6 FEBRUARI

1902

omgeven door opstaanden rand. In de gladde Kz. is ingekrast *L. G.* Grootte 110 m.M. Gemodelleerd door *W. G. VAN POORTEN*, beeldhouwer, en gebakken door *L. J. GROLLEMAN*, terra-kotta-fabrikant, beide te Deventer.
Mijne Verz. Z.